

УДК 327.7:061.1.НАТО

Геополітичний вимір європейської та євроатлантичної політики НАТО

О.С. ВОНСОВИЧ

Київська гуманітарна академія, м.Київ, Україна, E-mail: sefinrof@ipnet.ua

Авторське резюме

Дослідження геополітичного виміру європейської та євроатлантичної політики НАТО обумовлене необхідністю аналізу основних процесів, що відбуваються в цих просторах. Вони пов'язані, насамперед, із безпековою сферою, яка є на сьогоднішній день однією з найбільш важливих. У статті проаналізовано європейську політику НАТО, яка зосереджена, переважним чином, на безпекових питаннях, а також на розширенні діалогу як з країнами-членами, так і з країнами-кандидатами. Європейська політика НАТО на сьогоднішній день спрямована на підтримку і розвиток активного діалогу в контексті розширення багатостороннього співробітництва, а також на запровадження нових підходів щодо зміцнення безпекового клімату в Європі. Визначено специфіку євроатлантичного простору, який постає в якості одного з ключових з точки зору розвитку процесів у сфері безпеки. Акцентовано увагу на ролі та місці Росії в процесах, що відбуваються в даному просторі. Підвищення рівня конфронтації з НАТО, розробка і нарощування нових видів озброєнь, зміна геостратегічних орієнтирів та ряд інших чинників зумовлюють НАТО до вироблення «нового політичного та військового мислення» по відношенню до Росії. Все це в своїй сукупності напряму впливає на євроатлантичну політику, насамперед відносно появи нової геополітичної загрози по відношенню до якої потрібно розробляти нові підходи, механізми, інструменти та засоби.

Ключові слова: геополітичний вимір, НАТО, безпека, співробітництво, виклики, загрози.

Geopolitical dimension of European and Euro-Atlantic policy of NATO

O.S. VONSOVYCH

Kyiv academy for the humanities, Kyiv, Ukraine, E-mail: sefinrof@ipnet.ua

Abstract

Research of the geopolitical dimension of European and Euro-Atlantic NATO policy is stipulated for the necessity to analyze the basic processes that take place in these spaces. They are associated primarily with the security sector, which is today one of the most important. The article analyzes European policy of NATO, which focuses mostly on security issues, as well as to enhance dialogue with member states and with the candidate states. European policy of NATO today is aimed at supporting and developing an active dialogue in the context of the expansion of multilateral cooperation, as well as new approaches to strengthen the security climate in Europe. The specificity of the Euro-Atlantic space, which appears as a key in the development of processes in the field of security has been determined. The attention is focused on the role and place of Russia in the processes that take place in this space. Increasing the level of confrontation with NATO, developing and building new weapons, changing geostrategic orientation and several other factors contribute to the development of NATO's «new political and military thinking» in relation to Russia. All this taken together directly affect Euro-Atlantic policy, especially regarding the emergence of a new geopolitical threats in relation to which there is a strong need to develop new approaches, tools, instruments and resources.

Key words: geopolitical dimension, NATO security cooperation, challenges, threats.

Постановка проблеми. Основною проблемою, яку досліджує автор у даній статті, – є визначення сучасних характерних особливостей геополітичного виміру європейської та євроатлантичної політики НАТО. Дослідження даної проблеми є важливим з точки зору з'ясування нинішньої ситуації в цих просторах з метою розробки та запровадження сучасних засобів боротьби із викликами та загрозами. Це надасть можливість підвищити рівень безпеки та обороноздатності в європейському та євроатлантичному регіонах.

Аналіз досліджень і публікацій. Серед вітчизняних авторів, які досліджували дану проблематику, автор виділяє наступних: О. Білорус, О. Вонсович, В. Кремінь, Д. Лук'яненко, О. Полторацький, В. Ткаченко. В їх роботах були проаналізовані такі важливі питання, як: безпековий вимір європейського геополі-

тичного регіону, участь НАТО в боротьбі проти сучасного міжнародного тероризму, роль і місце глобалізації як суті та ідеології розвитку у період нової інформаційної ери та ряд інших. Серед зарубіжних важливими є праці таких авторів, як: Р. Асмус, З. Бжезінський, Дж. Най, А. Ротфельд, А. Слаутер, О. Харріс. Ними були досліджені наступні питання: роль НАТО в глобальних безпекових процесах, безпекова політика НАТО в європейському та євроатлантичному просторах, використання Організацією Північноатлантичного договору інструментів «жорсткої сили» для боротьби із викликами та загрозами, засади формування нової європейської системи безпеки та ряд інших.

Мета дослідження – дослідити геополітичний вимір європейської та євроатлантичної політики НАТО з точки зору сучасної ситуації в сфері безпеки.

Виклад основного матеріалу. Глобалізація є загальним і принциповим фактором, що впливає на світову політику XXI століття. Нова якість глобалізації полягає не лише в тому, що підвищується рівень взаємозалежності та взаємозв'язаності держав, фактично слабшає внутрішній суверенітет держав по все більшому спектру політичних напрямів. Глобалізація обмежує поле діяльності урядів окремих країн щодо можливості суверенного формування своїх суспільств, ізольованого вирішення проблем стосовно національної території. По суті, сучасні процеси глобалізації знаходять свій безпосередній вираз у поєднанні світового економічного, соціального і культурного простору в єдиній структурі [6, с. 206].

Протягом останнього десятиліття проявляються однакові сфери ризику і загрози стабільному розвитку, серед яких неодмінно присутні етнопонаціональні конфлікти, тероризм і криза середовища існування. Однією з фундаментальних і, можливо, самою серйозною загрозою є криза ідентичності, яка проявляється в перегляді традицій і пріоритетів розвитку, і, як наслідок, – у переформулюванні політичних ідей і політичних курсів. Криза багатогранна, вона вражає національні держави, соціальні прошарки, людей як носіїв політичних та культурних цінностей, та, врешті, міжнародні організації. Найбільш поширений підхід щодо форм, які можна надати процесу глобалізації, якраз виділяє діяльність міжнародних організацій, як глобальних акторів світової політики.

Отже, в сучасних реаліях міжнародних відносин гостро постають питання безпеки, процеси глобалізації змушують держави до більш тісного співробітництва для вироблення спільної політики оборони та безпеки, щоб ефективно протистояти новим викликам і загрозам. Плацдармом для такого співробітництва є міжнародні міждержавні організації. В геополітичному вимірі кооперація урядів в рамках організацій у галузі безпеки зумовлена ще й ідеологічним протистоянням, поділом сфер впливу у світі.

Докорінні соціально-політичні перетворення в Центральній та Східній Європі на початку 1990-х рр. привели до кардинальних змін геополітичного простору на європейському континенті. Зникнення біполярної системи безпеки, побудованій на військово-ідеологічній моделі глобального протистояння, призвело до появи декількох домінуючих тенденцій у розвитку міжнародних відносин.

Перша з них полягає в тому, що завершення періоду «холодної війни» відзначилось проявом нових викликів міжнародній безпеці, основними серед яких стали: підвищення ризику поширення зброї масового знищення і систем її доставки, ісламський екстремізм, що загрожує регіональній стабільності, поширення тероризму.

Друга пов'язана з утворенням «вакууму безпеки» в Центральній та Східній Європі, що створило умови для загострення напруги, виникнення зон потенційних та існуючих збройних конфліктів у цій частині Європи, в тому числі і поблизу кордонів України.

Третя відзначається формуванням контурів нової системи європейської безпеки, основними компонентами якої є ОБСЄ, НАТО ЄС, Рада Європи. Основна відмінність цієї системи полягає в тому, що вона спирається, перш за все, на можливості політичних, економічних і міжнародно-правових засобів забезпечення національних інтересів безпеки [2, с.134]. В українських наукових колах на той час сформувалась досить чітка думка, що безпеку Європи на початку XXI століття забезпечуватимуть три групи держав, пов'язаних угодами різних рівнів. Перша – традиційні члени НАТО. Друга – нові члени НАТО і Європейського Союзу. Третя – країни, що не входять до НАТО та ЄС, але тяжіють до них [3, с. 350].

На сьогоднішній день європейська політика НАТО зосереджена, переважним чином, на безпекових питаннях, а також на розширенні діалогу як з країнами-членами, так і з країнами-кандидатами. Укріплення безпеки в Європі постає одним з ключових завдань для Організації Північноатлантичного договору, з огляду на появу ряду нових викликів та загроз. На підставі цього збільшилась чисельність візитів представників НАТО до європейських країн.

3 червня 2015 р. відбувся візит Генерального секретаря НАТО Є. Столтенберга до Норвегії, в рамках якого у супроводі міністра оборони І.М. Еріксен Серейде він відвідав авіабазу в Будьо на півночі Норвегії. На авіабазі Генерального секретаря ознайомили з можливостями Норвезьких королівських ВПС [9]. Під час цього візиту Є. Столтенберг зустрівся із представниками Парламенту, Міністерства оборони, Міністерства фінансів, Міністерства закордонних справ та іншими високопосадовцями. Серед широкого кола питань значну увагу було приділено питанням безпеки та оборони.

З 8 по 19 червня 2015 р. в Угорщині на полігоні Баконі проходили навчання «Вмілий логістик – 2015», які були присвячені проблематиці так званої «розумної енергетики» – випробуванню енергозберігаючих рішень, запропонованих НАТО з метою зменшити витрати і водночас посилити оперативну сумісність і військову ефективність [11]. Дані навчання підтримуються програмою НАТО «Наука заради миру і безпеки». Такого роду навчання є корисними з точки зору приділення більшої уваги до енергозберігаючих технологій з метою оптимізації ряду технологічних завдань для підтримки належного рівня безпеки в Європі.

11 червня 2015 р. відбувся візит Є. Столтенберга до Чорногорії. Він зустрівся із прем'єр-міністром М. Джукановичем та обговорив з ним

перебіг процесу необхідних реформ, пов'язаних із прагненням Чорногорії вступити до НАТО [10]. Було ацентовано увагу на тому, що члени НАТО вирішили відкрити період інтенсивних і цілеспрямованих переговорів з Чорногорією, за підсумками яких буде визначено, наскільки вона готова до вступу в альянс.

Актуальним питанням для НАТО є також допомога у вирішенні конфліктної ситуації на сході України, яка загрожує європейській безпеці. Керівництво альянсу постійно веде діалог із українськими колегами з питань врегулювання конфліктних протиріч. З боку Генерального секретаря було заявлено про те, що НАТО підтримує Україну політично і практично, включаючи допомогу 5 трастових фондів, а також постійно закликає Росію поважати суверенітет і територіальну цілісність України [4].

Підсумовуючи вищезазначене, автор робить наголос на тому, що європейська політика НАТО на сьогоднішній день спрямована на підтримку і розвиток активного діалогу в контексті розширення багатостороннього співробітництва, а також на запровадження нових підходів щодо зміцнення безпекового клімату в Європі.

Євроатлантичний простір у географічному відношенні базується на територіальному принципі, який був покладений в основу Організації з безпеки і співробітництва в Європі – від Ванкувера до Владивостока, – до якого входять 56 країн з Європи, Центральної Азії та Північної Америки [1, с. 743].

Активізація політики НАТО в даному просторі зумовлена позиціями Російської Федерації стосовно євроатлантичного простору безпеки, яка інституціонально формується в рамках Організації договору про колективну безпеку (ОДКБ). Намагання вписати ОДКБ до євроатлантичного простору є спробою поєднати євроатлантичний та євразійський для створення єдиного загальноєвропейського простору, в якому провідна роль належатиме Росії. Ця ситуація призводить до виникнення значних суперечностей у відносинах НАТО – Росія, а відтак – до дестабілізації ситуації в євроатлантичному просторі [1, с. 744].

З огляду на нинішній стан відносин НАТО з Росією (альянс призупинив практичне співробітництво з Росією), важким видається прогностичний сценарій їх подальшого розвитку. Це пов'язано не тільки зі зміною геополітичного спрямування інтересів Росії в регіональному та глобальному вимірах, але і з «новим баченням» євроатлантичної політики. Підвищення рівня конфронтації з НАТО, розробка і нарощування нових видів озброєнь, зміна геостратегічних орієнтирів та ряд інших чинників зумовлюють НАТО до вироблення «нового політичного та військового мислення» по відношенню до Росії. Все це в своїй сукупності, напрямку впливає на євроатлантичну політику, насамперед відносно появи нової геополітичної

загрози, по відношенню до якої потрібно розробляти нові підходи, механізми, інструменти та засоби. Виходячи з цього, на думку автора, потрібно чітко проаналізувати основні мотивації, цілі, наміри та ідеї зовнішньої політики Росії в геополітичному відношенні, для того щоб своєчасно вживати превентивних заходів з метою запобігання виникненню нових викликів і загроз.

Сьогодні піддається сумніву доцільність збереження колишніх жорстких трансатлантичних взаємозв'язків США і країн Західної Європи в рамках Північноатлантичного Альянсу. Центральна роль НАТО в забезпеченні європейської безпеки не викликає сумніву як в США, так і в Європі. Проте очевидним є той факт, що Альянс втратив головний стрижень трансатлантичної єдності – протистояння загальному глобальному супротивнику – СРСР. Це не змогло не відобразитись на переосмисленні усєї європейської оборонної політики, заснованої на пріоритетній взаємодії з США [7, с. 22].

Слід враховувати, що країни Західної Європи стикаються з принципово іншими загрозами безпеки. Зараз вони виходять не тільки від держав як потенційних агресорів, але й від мережі терористичних організацій, що набуває останнім часом глобальних масштабів. Іншим важливим фактором змін є розбіжності між США і країнами Європи відносно перспектив трансатлантичних взаємовідносин. У Вашингтоні майбутнє НАТО розглядають як засіб мобілізації своїх союзників по Альянсу у вирішенні проблем світового лідерства США і, відповідно, однополярного світового порядку.

Проте така американська політика суперечить європейському баченню збереження рівноправності міждержавних відносин у рамках НАТО. Європейці не без підстав побоюються переорієнтації Альянсу на вирішення глобальних проблем військового характеру. Тому лідери Європейського Союзу все більше уваги приділяють становленню європейської оборонної ідентичності, тобто формуванню власної (точніше, в рамках ЄС) оборонної інфраструктури, яка б була здатна дублювати функції НАТО.

У сьогоднішній стратегічній обстановці питання подальшого розвитку і об'єктивної глобалізації діяльності НАТО постає в аспекті чіткого визначення та оперативного відпрацювання її нової ідентичності. Ефективним механізмом на цьому шляху стала розробка нової безпекової стратегії НАТО, яку було схвалено на Лісабонському саміті у листопаді 2010 р. Нова стратегічна концепція НАТО визначає три головних завдання НАТО: колективну оборону, управління кризовими ситуаціями та співробітництво у галузі безпеки [8, с. 35].

Згідно зі Стратегічною концепцією НАТО зобов'язується підтримувати комплекс ядерних, звичайних, протиракетних засобів стрі-

мування агресії (з точки зору стримування, протиракетні засоби можуть бути доповненням до ядерної зброї, але не є її заміною). Підтверджена мета розгортання ЄвроПРО – забезпечення захисту населення, території і сил країн НАТО. Заявлено про завершення першого етапу розгортання ПРО в Європі та набуття нею проміжної готовності. Позначено наступний етап – розширення спроможностей Активної ешелюваної системи ПРО театру воєнних дій (Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence, ALTBMD) на основі добровільної участі держав-членів у спільному фінансуванні створення та розміщення елементів управління силами та засобами ALTBMD. Підкреслені не спрямованість ЄвроПРО проти Росії, а також готовність Альянсу до залучення третіх сторін (у т.ч. Росії) з метою забезпечення прозорості та довіри з питань розгортання ПРО та підвищення її ефективності. Україна досі не сформувала чіткої і зрозумілої позиції з питань ЄвроПРО [5, с. 4].

Отже, розширення НАТО можна вважати важливим процесом, що слугує гарантією збереження трансатлантичного зв'язку між Європою та США і запобігання можливості відродження націоналістичних тенденцій у військовій політиці країн, що входять в Альянс. На основі аналізу думок зарубіжних політологів варто підкреслити, що процес розширення НАТО слід розуміти не тільки як налагодження нових зв'язків задля укріплення безпеки, але й значно ширше – в ракурсі поширення західних моделей цивільно-військових відносин, здійснення прозорої політики в сфері оборони, допомога національним меншинам тощо. Тому варто підкреслити необхідність розуміння процесу розширення у наступних аспектах: чисельне розширення, в контексті якого проблема розумілася майже з самого початку в західних, особливо англійських джерелах; «розширення місії», що можна розуміти як вихід Альянсу за рамки оборонних завдань, зазначених у статті 5 Північноатлантичного Договору 1949 року, перехід до здійснення миротворчих операцій в широкому контексті, включаючи

втручання в громадянські війни та етнічні конфлікти, що відбуваються в інших країнах; розширення «зони відповідальності», що передбачає можливе перенесення дій оборонного характеру НАТО на території інших країн, які не є та, можливо, не збираються стати її членами.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, автор робить висновок про те, що геополітичний вимір європейської та євроатлантичної політики НАТО є важливим питанням з точки зору подальшої діяльності альянсу. Ряд розбіжностей і протиріч як в європейському, так і в євроатлантичному просторі не дозволяють ефективно реалізовувати на практиці механізми боротьби із сучасними викликами і загрозами безпеці. Виходячи з цього, потрібно детально проаналізувати сутність причин, які дестабілізують ситуацію, для вироблення сучасних ефективних засобів врегулювання протиріч.

Позитивним є активізація зусиль НАТО щодо розширення і поглиблення стратегічного політичного та військового співробітництва з країнами-членами і країнами-кандидатами для вироблення спільних рішень з метою посилення безпеки в європейському та євроатлантичному регіоні. Збільшення чисельності так званих «нетрадиційних» навчань надає змогу розвивати альтернативні можливості запобігання і протидії деструктивним процесам у різних сферах. Висока динамічність розвитку процесів на регіональному та глобальному рівнях спонукає НАТО до консолідації зусиль на основі колективного підходу для вироблення стратегічно важливих практичних рішень у сфері підтримки високого рівня безпеки та оборони.

Подальша політика Організації Північноатлантичного договору в європейському та євроатлантичному напрямках повинна базуватись на спільних цінностях, традиціях та інтересах. В такому випадку це, в позитивному відношенні, позначиться на підвищенні рівня ефективного використання сучасних засобів боротьби із викликами та загрозами, а також посилить роль та авторитет НАТО як провідної міжнародної безпекової організації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вонсович О.С. Безпековий вимір європейського геополітичного регіону [Текст] / О.С. Вонсович // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : Наук. вісник : зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2012. – Вип. 59 (№ 4). – С. 739-748.
2. Глобалізація і безпека розвитку : монографія [Текст] / О.Г. Білорус, Д.Г. Лук'яненко та ін. ; керівник авт. колективу і наук. ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
3. Креміль В.Г. Україна : Шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації : монографія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів [Текст] / В.Г. Креміль, В.М. Ткаченко. – К.: Друк, 1998. – 446 с.
4. НАТО підтримує Україну політично і практично – Столтенберг [Електронний ресурс] / Європейська правда. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/9/7034628/> (09.06.2015). – Назва з екрана.
5. Партнерство Україна – НАТО: час усвідомлення реалій, потреб і нових підходів [Текст] / Національна безпека і оборона. – 2012. – № 2-3 (131-132). – С. 2-9.
6. Полторацький О.С. Участь НАТО в боротьбі проти сучасного міжнародного тероризму: уроки та здобутки

- [Текст] // Наук. вісн. Дип. акад. України при МЗС України. – К., 2003. – Вип.8 : Зовнішня політика та дипломатія : витоки, традиції, новації. – С. 206 – 221.
7. Ротфельд А.Д. Формирование новой европейской системы безопасности [Текст] / А.Д. Ротфельд // Мировая экономика и междунар. отношения. – 1998. – № 6. – С. 20-28.
8. Стратегічна Концепція НАТО та нове бачення політики партнерства Альянсу для України та євроатлантичної безпекової солідарності [Текст] / упоряд. О.В. Коломієць. – Б.м.: б.в., 2012. – 91 с.
9. NATO Secretary General begins visit to Norway [Electronic resource] / Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120320.htm?selectedLocale=en (03.06.2015). – Title from screen.
10. NATO Secretary General in visit to Montenegro stresses value of Euro-Atlantic integration [Electronic resource] / Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120534.htm?selectedLocale=en (10.06.2015). – Title from screen.
11. NATO «Smart Energy» exercise gets underway in Hungary [Electronic resource] / Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. – Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120481.htm?selectedLocale=en (08.06.2015). – Title from screen.

Стаття надійшла до редакції 01.05.2015

REFERENCES:

1. *Vonsovych O.S.* Bezpekovyi vymir yevropeiskoho heopolitychnoho rehionu (Security dimension of European geopolitical region). *Hileia. Istorychni nauky. Filosofski nauky. Politychni nauky : Nauk. visnyk : zb. nauk. Prats, Nats. ped. un-t im. M.P. Drahomanova, Ukrainska AN, K.: Vyd-vo NPU im. M. P. Drahomanova, 2012, Vol. 59 (№ 4), P. 739 – 748.*
2. *Hlobalizatsiia i bezpeka rozvytku : monohrafiia (Globalization and security of development : monograph). K, KNEU, 2001, 733p.*
3. *Kremin V.H.* Ukraina : Shliakh do sebe. Problemy suspilnoi transformatsii : monohrafiia : (Ukraine : way to self. Problems of society transformation : monograph). K, *Druk, 1998, 446p.*
4. NATO pidtrymuie Ukrainu politychno i praktychno – Stoltenberh (NATO supports Ukraine in political and practical sense – Stoltenberg). *Yevropeiska pravda.* – Access: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/06/9/7034628/> (09.06.2015).
5. Partnerstvo Ukraina – NATO: chas usvidomlennia realii, potreb i novykh pidkhodiv (Ukraine – NATO Partnership: time to recognize realities, needs and new approaches). *Natsionalna bezpeka i oborona, 2012, Vol. 2–3 (131–132), P. 2 – 9.*
6. *Poltoratskyi O. S.* Uchast NATO v borotbi proty suchasnoho mizhnarodnoho teroryzmu: uroky ta zdobutky (NATO's participation in struggle against modern international terrorism: lessons and achievements). *Nauk. visn. Dyp. akad. Ukrainy pry MZS Ukrainy, K, 2003, Vol.8 : Zovnishnia polityka ta diplomatiia : vytoky, tradytsii, novatsii, pP. 206 – 221.*
7. *Rotfeld A. D.* Formirovanie novoi yevropeiskoi sistemy bezopasnosti (Formation of new European security system). *Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnie otnosheniia, 1998, Vol. 6, P. 20 – 28.*
8. Stratehichna Kontsepsiia NATO ta nove bachennia polityky partnerstva Aliansu dlia Ukrainy ta yevroatlantičnoi bezpekovoї solidarnosti (NATO's Strategic Concept and new view of Alliance's partnership policy for Ukraine and Euro-Atlantic security solidarity). *Uporiad. O. V. Kolomiets, 2012, 91 p.*
9. NATO Secretary General begins visit to Norway. Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120320.htm?selectedLocale=en (03.06.2015).
10. NATO Secretary General in visit to Montenegro stresses value of Euro-Atlantic integration. Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120534.htm?selectedLocale=en (10.06.2015).
11. NATO «Smart Energy» exercise gets underway in Hungary. Official web-site of North Atlantic Treaty Organization. Regime to access: http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_120481.htm?selectedLocale=en (08.06.2015).

Вонсович Олександр Сергійович - кандидат політичних наук, доцент
Київська гуманітарна академія
Адреса: 01030, м. Київ, вул. Рейтарська, 19А
E-mail: sefinrof@ipnet.ua

Vonsovych Oleksandr Serhiiovych – PhD in political science, associate professor
Kyiv academy for the humanities
Address: 19A, Reitarska Str., Kyiv, 01030, Ukraine
E-mail: sefinrof@ipnet.ua